

FELVIDÉK

BETLEHEMEZÉS ZOBORALJÁN

Geszte, Nyitrai járás, Nyitra megye

A játékot a felső-ahai Södrő Hagyományörző csoport adta elő. A Nemzetközi Betlehemes Találkozón hét ízben vettek részt, 1998 és 2008 között.

Adatközlő: Belány József, 1902-ben született, Gesztén, ki részese, sőt irányítója volt a betlehemes csapatnak.

Gyűjtő: Jókai Mária, 1988-ban.

E pásztorjáras sajátossága, hogy nincs benne betlehemes szentség ház, az öreg Kubo körül forog a játék.

A gesztei betlehem szereplői: Kubo, püspök, 2 angyal, mind férfiak.

Püspök: fehér gyócsgatya és ing, vállán és derekán keresztül piros szalag.

A fején csúcsos papír püspök sipka, piros szalaggal díszítve és hosszú bot.

Angyalok: fehér ing és gatya, zöld vagy kék szalag a vállukon, derekukon.

Nekik is volt botjuk.

Kubo: egy szakajtót kötöttek a hátára, az irhamellény alá, púpnak, fején báránybőr sapka, vászon öltözetben ő is, görbe botja volt. Nem beszélt.

Zsákot is vittek. Luca után karácsonyig jártak.

Ha magyar falu magyarul, ha szlovák szlovákul adták.

- Dicsértessék a Jézus Krisztus!
- Szabad a betlehemeseknek bejönni?
- Szabad!

MIND A NÉGYEN: *(bemennek a szobába és énekelnek)*

Pásztorok keljünk fel,
Hamar induljunk el,
Betlehem városába,
Rongyos istállócskába,

Re-já-ja,
Ökör, szamár melegítő
Párája.

I. ANGYAL: Most feküdj le Kubo

Ide a száraz botomra!

Mert, ha nem, nagyot koppintok a púpos hátadra.

KUBO (*lefekszik a botjára*)

Ének: No hát akkor hagyjuk itt, hagyjuk itt,

Nyáját és a csordát,

Gyerünk oda mindnyájan,

Az úr szeme egy nyáján,

Mondjuk bátran: hopp, hopp, hopp. (*itt rákoppintanak a Kubóra*)

Itt a tolvaj sem lop!

II. ANGYAL: Kelj fel Kubo! Ne aludj!

Éjjel-nappal korhelykodtál.

A nyájadról nem gondoskodtál!

Fiatal korodban jó dógod vót,

Most megöregedtél!

Sajnálod, hogy nem házasodtál meg!

A te hibád, hogy nincs asszonyod!

KUBO (*fekszik, nem szól semmit, szótlanul túri a verést és a szidást*)

Ének: No, hát akkor hagyjuk itt, hagyjuk itt,

Nyáját és a csordát!

Az Úr szeme e nyáján,

Gyerünk oda mindnyájan,

Mondjuk bátran hopp, hopp, hopp.

Itt a tolvaj sem lop!

PÜSPÖK: Kelj fel Kubo, ne aludjál!

Egész éjjel korhelykodó,

Magadró nem is gundózkodó!

Nincs asszonyod!

Korhely vótá', azé nincs asszonyod!

Kelsz föl vagy nem!

Kelj fel Kubo, ne aludj!

KUBÓ: *(egész idő alatt lökdösik a földön, felkel, de nem szól semmit)*

Ének: *(mindnyájan énekelnek, körbejárnak és a botjaikkal verik a ritmust)*

No, hát, akkor hagyjuk itt, hagyjuk itt,

A nyájat és a csordát!

Gyerünk mi is mindnyájan!

Az úr szeme egy nyáján,

Mondjuk bátran: hopp, hopp, hopp,

Itt a tolvaj sem lop!

De üresen el ne menjünk,

Ajándékokat vigyünk.

Vagy egy darab csondorkát,

Szép dongó báránykát,

Mint Istennek tetszik,

S tőlünk kitelhetik!

Így szegények Betlehembe

Elindulának.

Betlehemnek városába

Be is jutának.

Az Úr Jézust imádják,

Dudát szépen megfújják,

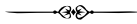
Józsefnek és Máriának jónapot mondanak,

Józsefnek és Máriának jónapot mondanak.

MIND A NÉGYEN: *(az adományt zsákokba, kasba gyűjtik)*

– Köszönjük szépen az ajándékot!

– Boldog karácsonyi ünnepeket kívánunk!

A GESZTEI BETLEHEMZÉS SZLOVÁK VÁLTOZATA

A szereposztás és öltözék azonos a magyarral.

Ének: Vstavajte pasterovej,

Podťte do pole!

Čo si sa tam celu
Svieti pri Beteleheme.
Anjeli spívajú
Glória Deum
Narodila Krista Pána
Syna Božého.

Az ének alatt Kubo lefekszik és boton alszik. Az angyalok körbejárnak, majd ének alatt is bökdösik.

Ének: *(így ébresztgetik)* Vstavaj Kubo, hore, hore!
Obuštim Ťa
Keď nestanes hore, pobušim Ťa!
Vstavaj Kubo – hore, Kubo
Hovorím!

Amikor felkelt Kubo, közösen mondták el a köszöntőt.

Vers: Vinšujem Vám
Vročné sviatky
Aby Vám dal Pán Boh
Zdravia, štesti, milosti,
Nebeské požehnaní
A po smrti pokánosť obsáhnuti' Amen.

GYERTYÁNLIGETI „HERÓDES”-JÁTÉK

Római katolikus egyházi betlehemes játék
Kárpátalja, Rahói járás, Máramaros megye

Fellépett a gyertyánligeti Heródes Csoport a Betlehemes Találkozókon 1995, 2001, és 2008-ban.

Lejegyezte: Riskó György, 1995-ben.

Adatközlő: Eiben István, Eiben Éva, Gyertyánliget, 1995.

Játszották 1995-ben: Eiben István, Kusz József, Eiben Sándor, ifjú Eiben István, Mezei Viktor, Lembák Sándor, Erdelyi Vilmos, Zadránszky Arnold, Weiss József, Weiss István.

A játsszók kora: 14 évestől 60 évesig.

A játék szövegét leközlte RISKÓ GYÖRGY: *Pásztorok keljünk fel... Kárpátaljai betlehemi játékok*. KMKSZ, 1999. Nagyszöllős, Ugocsa print, 209–215. p.

Szereplők: Mária, József, Angyal, Kengyelfutó, Heródes, Háromkirályok, Három pásztor, Öreg pásztor

A játsszók öltözete

Mária: (érdekessége: fiatal fiú vagy férfi játssza) hosszú fehér lepelben van, melynek alját csipke díszíti. Haját fehér kendő takarja, melyet az áll alatt rögzítenek, fején díszes korona. A hosszú lepel felett egy rövidebb, nyomott mintásat hord.

Szent József: fekete ünnepi öltönyt hord, fehér inget, kezén fehér kesztyűt, fején díszes henger alakú süveg, kezében fejsze.

Angyal: hosszú fehér lepelben van, derekán öv, fején díszes henger alakú süveg, kezében kardot tart, melynek hegyén kereszttel díszített aranyalma van.

Kengyelfutó: fején díszes henger alakú süveg. Hosszú fehér leplet hord, alján csipkedíszsel. Bal válláról a jobb csípőig széles tarka mintás kasmírkendő húzódik. A kendő széle rojtos, kezében csengettyűs botot tart.

Heródes: fején korona, sötét zekét hord, kezén fekete bőrkesztyű, vállán köpenyt hord, sötét virágmintás, rojtos kasmírkendőt, melyet a mellén csillaggal díszített pantocska fog össze. Lábán fényes csizma.

A Háromkirályok öltözete egyforma: fejükön korona, fehér ing, fehér nadrág, keskeny fekete nyakkendő, széles selyemöv egészíti ki öltözetüket. Vállukat világos virágmintás, rojtozott, nagy kasmírkendő fedi, melyet a Heródesnél megfigyelt pánt fog össze. Kezükből hosszú kampós ezüstszerű botot tartanak. A három pásztor öltözete is hasonló egymáshoz, lényegében a hegyi pásztorok viselete: fehér vászoning van rajtuk, az ing mellrészét, a felsőkart, a kezelőket díszes hímzés borítja. A szűk fehér nadrágot és az inget széles bőrtüsző/öv fogja össze. Gyűszűvel összefogott nyakra való, tarisznya, zörgőkkel ellátott bot, kalap egészíti ki ruházatukat, lábukon könnyű bocskor, kalapjukon zöld ágak. Az öreg pásztor fején kucsma, szőrével kifelé fordított guba, arcát sötét álarc fedi, melyet hosszú kóc bajusz s szakáll ékesít. A szemeknél körbe van vágva. Kezében botot tart.

A gyertyánligeti betlehem/szentségdoboz kárpátaljai viszonylatban egyedi darab. A gyertyánligetiek elmondása szerint nagyon régi, valószínűleg a 19. századból való német kisiparos munka, melyet nem túl nagy példányszámban kézfestéssel készítettek. A gyertyánligeti betlehemesre jellemző, hogy hagyományosan a karácsonyi ünnepek alkalmából, a helyi római katolikus gyülekezet előtt bemutatásra kerül a helyi templomban.

A játék menete

KENGYELFUTÓ: Dicsértessék a Jézus Krisztus!

HÁZIGAZDA: Mindörökké. Ámen.

KENGYELFUTÓ: Augusztus császár idejében rendeltetett rektora marsruta:¹ Mielőtt bejönnének a fővárosba, ahol őt nemzetségesen² szerint fogadják hazájukban. Ezért elküldetvén mint egyházi szolgát, engedelmet kérni, nem óhajtják-e a kis Jézust üdvözölni és őt hajlékukba befogadni. Ezért kérek szabadságot,³ szabad-e a kint lévő társaimnak bejönni.

1 rendelet, parancs

2 nemzetség szerint

3 engedelmet

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Ének: Már az egek harmatoznak,
Földre gyümölcsöt hoznak:
Nektek hoznak és minékünk,
Ádám maradékainak.
Az ég kapcsa, a földet tartsa
E gyönyörű muzsika!

HERÓDES: Íme, látom, ti itt mindnyájan
Idegenek vagytok
Honnan a ti származástok?
S miről szól az utazástok?
Mondjátok el szaporán!

I. KIRÁLY: Uram, Királyom, mi Napkeletről jöttünk ide sietve.
Kérjük tehát könyörgésünk ne legyen megvettette.

HERÓDES: Mi volna az, amit Ti kértek? És mi a kívánságotok?
Hogy én is tudjam, s ne legyen hasztalan a járásotok!

II. KIRÁLY: Láttunk mi is Napkeleten egy szép csillagot feltűnni.
Azóta a szívünk vágya nem tud bennünk megszűnni.

HERÓDES: Mit jelent az a szép csillag? Én is azt akarom tudni!
Mely nektek naponta nyugtot nem hagy, nyugodni!

III. KIRÁLY: Ím Messiást jelent a szép csillagnak ragyogása,
Mely szépségére és fényére az egen nincsen mása.

HERÓDES: Menjetek hát az én országomban
És ott keressétek fel Őt, de azért nekem hírt adjatok,
Ha feltaláljátok – nyomban! *(a jászol előtt)*
Ez nem lesz jó hír énreám nézve, ha igaz lesz, mit mondanak:
Vége lesz a koronámnak, vége lesz a trónusomnak.

Ének: *(a királyok és pásztorok táncolva éneklük)*
Ó szerencsés éjszaka, éjszaka,
Boldog ez az óra,
Melyben ez a gyermecske,
És mennyei kincsecske.
Drága gyémántocska,

Szép virágszálcska,
Jöve e világra
Alle-alleluja, alle-alleluja!

SZŰZ MÁRIA: *(énekelve)* Jártunk, keltünk házról házra, szállásról szállásra?
Egy kis helyet nem lelhattünk az éjjeli hálásra.
Gazdagoknál és dúsoknál, nem volt elfogadásunk.
Itt egy szegény istállóban lészen maradásunk.

SZENT JÓZSEF: Aki a szép eget alkotta, nem lakott palotában,
Alig volt helye a szalmás kis kunyhóban!

A Királyok és a pásztorok körbe járva, táncolva énekelnek.

Ének: Ó rengessük a kisdedet
Máriától születettet,
Jézus nevét énekeljük
S tiszta szívből őt tiszteljük.
Jézus ágyán nincsen paplany,
Jaj de fázik az ártatlan.
Nincsen meleg helyecskéje,
Sem cifra rend bölcsöcskéje.
Aludj Fiam, édes Jézus,
Lelkem hajlékába nyugodj.
Aludj Fiam, édes Jézus:
Mint gyöngyvirágszál
Úgy ragyogj!

I. KIRÁLY: *(a betlehem előtt)* Már egyéb nincs hátra, ó kegyes Jézusom!
Csak előtted térdet, fejet hajtok.
A mennyei kegyelmet csak tőled várjuk,
S add, hogy szívünkéből Neked hálát adjunk!

SZENT JÓZSEF: *(a királyok elébe áll)* Vajon kit keresnek itt ezek?
Úgy látom Királyok,
Korona a fejükön, drága pálca a kezükben,
Drágaságok csillamlanak ezeken.

SZŰZ MÁRIA: Avagy talán ezek sem hagynak bennünket itt lenni. Ó, Istenünk, hol lesz egykori éjjeli menedékünk?!

I–III. KIRÁLY: *(egyszerre felmutatnak az égre)*

Hála legyen az egeknek, hogy eljöttünk és megtaláltuk
Lakhelyét Üdvözítőnknek! Ím az egen a csillag állva marad,
Már nem merő futásban, mint van irva, e ház fölött megakadt!

III. KIRÁLY: De én bizonysgot teszek arról, hogy az Isten
Fia emberré lett, ki e szent éjjelen Máriától született!
Mirhát adok leborulva, mert az embert illeti!
Szent Megváltónk e világot, mint ember üdvözítheti.

III. PÁSZTOR: Testvéreim elosztzkodtak magok között, nekem pedig sem-
mit sem hagytak. Mivel én gyenge vagyok, minden nélkül elhagytak.
Azért csak egy bojtár vagyok, pásztoroknak inassa.
Lótok-futok a nyájak után, hogy a hasznát más lássa.
No, de semmit sem találtam, csak egy bokor virágot.
Ezt is annak adom, aki alkotta e szép világot.

ÖREG PÁSZTOR: Jaj, de megöregedtem. De sok időket éltem én már az Is-
ten kegyelméből, de sok jókat is vettem az Ő szent kezéből. De ha már
megadtad élni én Istenem, legnagyobb öröme az én öreg életemnek.
Térdre esve kérem áldásodat: áldd meg falunk földjét, áldd meg ezt a
földet és áldd meg az itt levő embereket.

MINDNYÁJAN: *(letérdelve)* Ó kis Jézus szeress minket!
Ó kis Jézus segíts minket!
Ó áldott betlehemi Jézus,
Soha, soha el ne hagyj minket!

Az I. király kilép középre és kellemes karácsonyi ünnepeket kíván.

Kimenőre mind éneklük, és lassan kimennek.

Ének: Nosza tehát jó gazda,
Mi keljünk hát utunkra,
Maradjon házadnál Istennek áldása,
Maradjon házadnál Istennek áldása!
Hazafelé induljunk,
Muzsikával ballagjunk,
Énekkal, víg szívvel Jézus nevét áldjuk,
Énekkal, víg szívvel Jézus nevét áldjuk.

Mikor délre harangoz,
Házigazda kolbászt hoz,
Kolbással, jó borral megajándékoz!
Kolbással, jó borral megajándékoz!

LÉHI BETLEHEMES JÁTÉK

Léh község, Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Cserhát tájegység

Római katolikus betlehemes játék forgatókönyve.

Népi gyűjtés, 1989. Adatszolgáltató: néhai Gál Vince.

Előadta a Keménymag hagyományörző csoport 2008-as Nemzetközi Betlehemes Találkozón.

Ének befelé: (*mindenki kívül*)

Hallod pajtás, angyal szól, mely örömet hirdet,
Hogy a megígért messiás már elérkezett,
Hol találjuk meg e sötét éjben,
Betlehemnek pusztájában, teljes örömben.

I. PÁSZTOR: (*belép a szobába*) Dicséret, dicsőség legyen az Atyának,
Érettünk született, szerelmes Fiának.

Nagy örömet nyertem, hogy ide beléptem.
Okát elmondanám, engedelmet kérek.
Bajtársaim kint állnak, betlehemet járnak,
Mit felelsz, jó gazdám, a hírmondónak:
Szabad-e bejönni?

HÁZIGAZDA: Szabad.

II. PÁSZTOR: (*bejön*) Nosza, édes gazdám, készítsd asztalodat,
Mert távoli vendég járja pitvarodat (*leteszi a kistemplomot*)

I–II. PÁSZTOR: (*ének*) Nosza, pásztorok, csak siessetek,
Hogy vélünk együtt itt lehessetek,
Lám, már én indulok, utamra fordulok, kövessetek!

III–IV–V. pásztor kívül énekel.

Ének: Gyerünk hát mi is, lássunk egy csodát,
Ne féljünk semmit, hagyjuk itt a nyájt,
Hogy áldást nyájunkra, vehessünk magunkra, induljunk hát!

III. PÁSZTOR: Hopp uram, gráciász, legyen engedelem,
Hogy az úri háznál bátran szól a nyelvem.

Azt mondja a diák, véniám amice, ne legyen
 Előttem se árvíz, semmi se.
 Oly messziről jövök, már alig pihegek,
 Ha megengedik, egy kicsit lepihenek.

IV. PÁSZTOR: Dicsértessék az Úr Jézus, kedves jó barátim.
 Betlehem az utam, tán el is tévedtem.
 Juhaim, kecskéim mind széjjel szaladtak,
 Egyet fordulok, egyet füttyentek,
 Ajtón álló jó pajtásom, jó hírt hoz majd nektek.

V. PÁSZTOR: Titulus¹ fő társam, álmomban mit láttam:
 Ártalmas kecskékről farkasra találtam.
 Juhaimat láttam feketének lenni,
 Lábaik szemlélttem hurusoknak lenni,
 Mint termő fák ágait, bimbóba erjedni.

I. PÁSZTOR: Hát öregapátokat, hol hagyátok?

V. PÁSZTOR: Túl a Tiszán jeget aszal,
 Kilenc farkasbőrt láttam rajta,
 Hármat magamra húztam.
 Hatot, pedig rajta hagytam.

Az öreg háromszor megzörgeti az ajtót.

I. PÁSZTOR: Ki a, ki? Ki a, ki? Ki a, ki?

ÖREG: (*bejön*) Még azt mondjátok, hogy ki, nem be?
 Hopp, ide betértem, célomat elértem.
 A pusztáról jöttem, az angyali szavak a fülemben csendültek,
 Hát tik itt be' esztek, isztok, öregapátokról nem is gondolkodtok?

I. PÁSZTOR: Se nem együnk, se nem igyunk,
 Csontocskákat szopogassunk,
 Gyere öregapám, téged is jól tartsunk.

ÖREG: Még elkívánnátok, hogy vén létemre
 Csontocskákat szopogassak?
 Azt adjátok öreganyátoknak!

1 Titerus pásztornév változata

I. PÁSZTOR: Gyere öreg Betlehembe!

ÖREG: Hogy menjek én abba a vén Riska tehenbe?

I. PÁSZTOR: Betlehembe, te buta, ahol a kis Jézuska megszületett!

ÖREG: Óh, édes Jézuskám, nem hoztam egyebet,
Csak ezt a vén, rút testemet. Látol engemet?

I. PÁSZTOR: Térdepelj le Öreg!

ÖREG: Kérbe menjek? Letérdeljek?

I. PÁSZTOR: Térdepelj le, te buta!

ÖREG: Feküdj csak le, tudom Istenemre, megtérdellek, nem kélsz fel többet!

I. PÁSZTOR: Vess keresztet, öreg!

ÖREG: Kereket? Hogy vegyem magamra azt a nagy malomkereket?

I. PÁSZTOR: Keresztet, te buta!

ÖREG: Atyának, fát vágnak, az öreg hátára jót vágnak. *(lefekszik)*

PÁSZTOROK *(énekelnek)* Feküdjetek pásztorok, pásztorok

Isten emberei, mert tinéktek született,
Kit megjövendöltetek,
Egy szűznek véréből, tiszta szűz méhéből,
Alle, alleluja, József és Mária.

II. PÁSZTOR: Glória!

I. PÁSZTOR: Hallod, öreg, gomolya!

ÖREG: Az bizony, a bárányfüstös lyukam az orrotokra!

Ének: *(mind)* Pásztorok keljünk fel, hamar induljunk el,
Betlehem városába, rongyos istállócskába
Siessünk, ne késsünk! Fáradságot óérette ne sajnáljunk,
Még úgy lehet, az éjjel is feltaláljuk.

I. PÁSZTOR: *(énekel)* Vajon pajtás, nem tudod-e, ki léssen az?

III. PÁSZTOR: *(énekel)* Tudom pajtás, a megígért messiás az!

Ének: *(mind)* Mert nekünk egy szárnyas angyal azt mondotta,
Itt léssen, a jó pajtásom is hallotta.
Nosza, te is pajtás, kelj fel hamar. *(öreg felkel)*
Látod, hogy Betlehem nagy tűzben van.

Ne sajnáld álmodat félbehagyni,
 A te Jézusodért fáradozni.
(letérdelnek a kistemplom előtt)
 Óh, hogyan vágyom már utánad,
 Isteni kedves magzatom
 Mily jó lesz szívem pihentetni,
 Rózsás arcodon, ajkadon.
 Hatalmas vagy és mégis picinyke,
 Tiéd minden gondolatom,
 Te jársz eszembe és a lelkem
 A jó Istenben ringatom. *(felállnak)*
 Betlehembe gyér' pajtás, gyér' pajtás,
 Ott léssen majd jó lakás, jó lakás,
 Zöld erdőbe', zöld mezőbe',
 Sétál, dudál, furulyál, furulyál,
 Billeg-ballag, meg-megáll, meg-megáll.
 Rázd meg öreg a bundád, a bundát,
 Hadd peregjen a bolhád, a bolhád.
 Az öregapánknak jól vagyon dolga,
 Mert megházasodni nem akar soha.
 Mit tudjunk hát tenni, megházasítani,
 Mert a házasság, örök boldogság.

ÖREG: Házasság, házasság, örökös rabság!

Indulnak.

Ha elereszt a házigazda utunkra,
 Maradjon házára, Istennek áldása.
 Isten áldja meg e háznak gazdáját,
 Töltse be az Úr házát, kamaráját,
 Gabonás magtárát.

Ha megkínálják őket:

Köszönetet teszünk mindezekért,
 Hozzánk mutatott szívességeért.
 Szent békesség szálljon a házukra,

Jézus dicsértessék a jászolba.
Szent békesség szálljon mindenfelé,
Jézus dicsértessék mindörökké.

Kifelé:

Ének: Fel, nagy öröme, ma született,
Aki után a föld epedett
Mária karján égi a lény,
Isteni kisdéd, szűznek ölén.
Egyszerű pásztor, jöjj közelebb,
Nézd a te édes Istenedet...

MEZŐVÁRI BÁBTÁNCOLTATÓ BETLEHEMES JÁTÉK

Bereg megye

A Bródi Sándor Hagyományörző Csoport előadta a Nemzetközi Betlehemes Találkozón 1994 és 2006 között négy ízben. Negyedik alkalommal már az újabb generáció mutatkozott be.

Mezővári, 1988. dec. 26.

Előadták:

1. Angyal – Barta József, szül. 1964.
2. Első Pásztor – Bródi Sándor, szül. 1937.
3. Második Pásztor – Bródi László, szül. 1966.
4. Első Öreg – Veres Sándor, szül. 1938.
5. Második Öreg – Buda Sándor, szül. 1966.
6. Bábtáncoltató – ifj. Bródi Sándor, szül. 1960.

ELŐSZÓ az ANGYALVÁRÁShoz

A kisebbségbe szakadt népcsoportok egyik legádázabb és legkitartóbb ellensége az idő. Múlása a nemzeti közösségek önvédelmi rendszerén üt a nyelven, a hagyományokon, az együvé tartozás tudatán már nehezen gyógyuló sebeket. Ennyivel azonban még nem telik be a pohár. E spontán pusztító folyamat mellé felzárkóznak a központi és a helyi hatalmak, a burkolt vagy nyílt, de mindenképpen a kisebbségek feloldódását siettető intézkedések, melyek az iskola-, a népesedés-, és kultúrpolitika területén, a munkaerő-vándorlásban, az etnikumok tudatos szétzilálásában öltenek testet.

Kárpátalja magyar lakossága az utóbbi század során másodszor került az idő malomkerekei közé. Nyelvünk, identitástudatunk sérülései talán még gyógyíthatóak, de népi kultúránk, s ezen belül az egyházi eredetű népszokásaink költészete ellen indított támadás felér egy korszerű tatárjárással. Három évtizedet kellett várnom, hogy újra találkozzam a gyermekkorom egyik legkedvesebb emlékével, a betlehemezéssel. E várakozás sokszor már teljesen reménytelennek látszott, hisz volt idő, amikor a karácsonyi kalács pusztá látványa is fel tudta bősztíteni egy általános iskola igazgatóját. S még nem is olyan régen,

a járási kiküldött által irányítva, ellenőrizve, a vidéki tanácsok és tantestületek kijelölt embereinek kellett cirkálva szolgálatot teljesíteni a szentesték néma varázsába menekülő falvak utcáin.

Váriban 1988 karácsonyán újból megjelent az Angyal, s a „Glória!” három napon át lelkesítette a lelkeket. Az eseménynek azonban ezen túl fontos néprajz-történeti vonatkozása is van. A Budapest Néprajzi Múzeum etnológiai adattára őrzi egy bábtáncoltató betlehemes játék kéziratát, melyet Sólyom Zoltán a Bereg megyei Mezőváriban jegyzett le 1914-ben. A most felelevenített változat forgatókönyve lényegében az egykori kézirrattal, ám kissé rendhagyó módon, annál sokkal teljesebb. Az ok egyszerű: Sólyom Zoltán változata egyetlen adatközlőtől, Papp Sándortól származik, aki vagy nem volt a teljes szöveg ismeretének birtokában, vagy kihagyott egyes részleteket. A mostani viszont az élő előadás hangfelvételtől lett lejegyezve, és az előadók által magyarázva, kibővítve.

Várjuk hát az Angyalt újra és ezen túl mindörökké!

Vári Fábián László

ANGYAL: *(lobogós ujjú fehér ingben, bő szárú gatyában, lajbiban, fején ezüstszerű papírcsákóval, mellén széles piros-fehér-zöld szalaggal, oldalán fakarddal bekopog, kellemes karácsonyi ünnepeket kívánva elmondja a bekérőt)*

Jó napot, uraim, ide hallgassanak, odakint a pajtásim betlehememé' vannak. Be is szólítanám őket, igen megfáztak. Mit szólnak a hírmondóra? Tetszik-e a betlehem?

Ha „Igen” a felelet, kimegy, és szól: Glória!

Bejönnek, két hokedlire leteszik a betlehemet, a fából, kartonpapírból, színes papírlapokból készített tornyos kis templomot, amelynek belsejében gyertya világítja meg a jászolban nyugvó kisedet ábrázoló bábut; a pásztorok énekelnek.

Ének: Őrzi juhász csordáját

És az egész juhnyáját.

Serkenj fel mély álmodból,

Minden pásztoraklokból!

- I. PÁSZTOR: Szerencsés jóestét kívánok, áldott legyen e háznak ura! Mi, pásztorok, dicsérjük a Jézust! Hipp-hupp, honnen vettem magam, honnen vontam fáradt lábaimat? Amíg a betlehemi hegyen jártam, sétáltam, sétálás közben egy vén bakkecskére tanáltam, kitől úgy megrémültem, a kedves pajtásom is eltévesztettem. No de, sebaj! Egyet süventek, mászat füttyentek, ő is ide érkezik. *(egyet-kettőt füttyent, csörgősbotjával a padlót kopogtatja)*
- II. PÁSZTOR: Mit akarsz, jó pajtás, lám, én is itt vagyok, meg ne illetődj, hogy ilyen későn ballagok. Beszédemben én szép verseket mondok, Krisztus születése nekünk nagy örömet hozott.
- I. PÁSZTOR: Csodálom, pajtásom, nagy okosságodat, orrod alatt lévő szép kontaktusodat. Hát az öreg kecskés Petit hun hagyta?
- II. PÁSZTOR: Erdőségen-mezőségen kosár mellett görbe hátát fájlalja, kanfarát nem bírja. Sebaj! Egyet süventek, mászat füttyentek, ő is ide érkezik! *(füttyent, botjával kopog)*
- I. ÖREG: Hijja-hujja, de rossz bunda! Nem kell nekem sör, pálinka, mer bédagad a torkom lyuka. Héj, amikor én még ifjonc forma legény vótam, kecskékre, juhokra ügyelgettem a Borzsa partján. De mivel így elöregedtem, a kecskéim, juhaimot eladogattam, ezt a rossz, tetves gubát ragasztottam. Gyertek, fíjok, az alatt egy nagy kulacs bor, köszöntsük a házigazdát, hátha többet öntene bele! *(öltözéke: hosszú szőrű, földig érő guba, fején báránybőr kucsma. Csepűből készült bajuszt és szakállt visel)*
- I. PÁSZTOR: Szervusz, Petykó!
- I. ÖREG: Nem arrul van most szó!
- I. PÁSZTOR: Hát a dédnagyapádnak a nagyapját hun hagyta?
- I. ÖREG: A meg odakint csókolózik egy vén bakkecskével itt az Árokháton.¹
- II. ÖREG: *(a zárt ajtón keresztül bekiált)* Bizony, nem igaz az, kedves egy komám!
- I. ÖREG: *(tréfából az ajtó sarokrészét kopogtatja, s kiszól)* Itt gyere be, itt a

---

1 Árokhát – falurész neve Váriban

nyítja! Itt egy kankargós tót véres,² igyuk meg, itt egy kulacs bor, rágjuk meg!

II. ÖREG: *(az elsőhöz hasonló öltözékben bejön)* Azér, hogy én öreg vajok, én még azér elballagok. Kalapom, bajusszom csergőre, csorgóra, sört, bort innék, jó uraim, ha vóna.

Együtt énekelnek valamennyien:

Ének: Ó, szerencsés éjszakán
Boldog ez az óra
Melyben gyermek született,
És mennyei kincsecske,
Drága gyémántocska!
És virágszálocska
Hozta e világra,
Álle-láalleluja!

Éneklés közben botjaikkal verik a taktust. Új énekbe kezdenek.

Ének: Pásztortársak, új hírt mondok, új hírt mondok,
Gyertek vélem, csodát láttok, csodát láttok!
Mert egy szép szűz ez éjszakán, ez éjszakán,
Fijacskát szült a szénán, a szénán.
Ó, ó, ó, te kis Jézus, jól aludj, te kis Jézus, jól aludj!

Ének: Gyerünk, menjünk el, köszöntésére
Botokkal, botokkal,
Vigyünk önéki szép ajándékot
Magunkkal, magunkkal!
Az első vivén egy juhot, egy juhot,
Második tejet, harmadik vajat,
Egy sajtot, egy sajtot.
Ilyen szegény pásztoroktól elég lesz,
Talán még az aranyból is többet tesz.

I. PÁSZTOR: Nosza hát, pajtásim, aludjunk egy nótát! Senki ne szuszogjon, csak vonja meg magát, édesden aludjon, és tátsa ki azt a nagy lapos száját!

---

2 véres – véres hurka

A két öreg alvást színlelve összedől,³ a pásztorok énekelnek.

Ének: Juhászim, pajtásim,
De(g) elaludtatok,
Ennél a szép nyájnál
Egyedül hagytatok.
A juhászság uraság,
A mezeji gazdagság.
A juhászság uraság,
A mezeji nyájasság.

ANGYAL: *(csenget)* Glória!

I. PÁSZTOR: Kelj, fel, öreg, angyalszót hallok!

I. ÖREG: Mit, mit? Csak nem tán a kokas kukorékol má'?

I. PÁSZTOR: Nem, öreg, nem! Kösd fel az öregebbet is! Azt mondták, gyereünk, menjünk Betlehembe, vigyünk a Jézuskának egy aranyalmát, mivel rontsa meg az ördögök hatalmát. *(újabb ének következik)*

Ének: Pásztorok, keljünk fel,
Hamar induljunk el.
Betlehembe induljunk,
Muzsikával ballagjunk.
Fogd, Jancsi, sípodat,
Te, Miska, dudádat,
Én meg furulyámat,
Álle-láллеlujja!

ANGYAL: *(kardját kivonja, s a jászolban lévő kised-bábura mutat)*

Üdvözlégy, Krisztusunk drága testecskéje,
Testecskédben rejlő istensége!
Mit adjak néked, fel nem foghatom,
Csekély az elmém, el nem találhatom.
De látom tetemidet, te kisededcske,
Ajándékok leszen egy mézes lépecske.

Mindnyájan együtt énekelnek.

---

3 összedőlnek – állva egymásnak dőlnek, szerk.

Ének: Mennyből az angyal
Lejött hozzátok,
Pásztorok, pásztorok,
Hogy Betlehembe sietve menve
Lássátok, lássátok!
Ottan született a kisded Jézus
Jászójba, jászójba.
Gyenge pólyába, kis posztócskába
Takarva, takarva.

I. PÁSZTOR: *(énekelve)* Tutori⁴ bojtár ugorgy talpadra,
Ne légyen gondod most a nyájadra!

Valamennyien:

Amott egy dombocskán
Fekszik egy juhocskám,
Vedd válladra,
Vidd Váradra!

BÁBTÁNCOLTATÓ: *(a betlehem mögött guggolva, két kerek nyíláson át benyúl a kis épületbe, s Heródes bábuját mozgatva annak szerepében, hangját elváltotzatva megszólal)*

Én vagyok a híres Heródes, e világnak ura, ki még a Haláltól sem félek!
(a bábtáncoltató pásztor most a kaszás Halál szerepében szólal meg)
Ne dicsekedj erősségeddel, hagyj fel minden kereskedésedd, mert te mán az enyém vagy!

A kaszás lekaszálja, a bábu feje leesik. Megjelenik a színen az ördög feketében, nyakában zörgő. Heródes tetemét letakarítja a színről.

Ének: *(mindenki)* Kedves pajtás, mit szundikálsz?

Csillag az ég, nem kell lámpás.
Tündöklő betlehem, mi dolog ez?
Talán a Messiást jelenti ez.

ANGYAL: *(latin éneklést imitálva)* Triumfusz, legiszenderátusz,
Nátuszeszer, batórum rérusz.

---

4 titiri, titiri – a pásztorjátékok Titirus szereplője nevéből, de egyúttal a titiri lett e táncoltatott bábok műfajt jelölő elnevezése is!

A többiek is bekapcsolódnak:

Regisztóresz pásztóresz,
Regisztóresz tuóresz,
Interesz, interesz.

I. PÁSZTOR a II. PÁSZTORHOZ: Állj elő csak, Pesta, hadd szóljak vagy egyet! Jelen van az eszem, nem ettem vadmeggyet. Ma még bort sem ittam itt hármat-négyet, helybe meginnák mindjárt huszonnégyet.

I. ÖREG: Mit pintergetsz, gazda, pénzt vár ez az erszény, rézből, fából kifaragott, megéhezett edény.

II. PÁSZTOR: *(elváltoztatott hangon közbekiált)* Kopeket Pestának, kopeket!

I. ÖREG: Ki rég gazdag volt, de most igen szegény, pénzt rendelt annak a máriási törvény.

I. PÁSZTOR: Énekel: Dávid leánya, Mária,
Fiacskát szült a szénába.

EGYÜTT: Szerencsés órán, boldog éjszakán,
Szerencsés órán, boldog éjszakán.

I. PÁSZTOR folytatja: Ma született a Jézuska
Betlehemben, a jászójban.

EGYÜTT: Szerencsés órán, boldog éjszakán,
Szerencsés órán, boldog éjszakán...

ANGYAL: Interátusz, fátusz, szálljunk hát tovább is,
Mert a mi betlehemünk meglát több házat is.
De látom gazduramnak szeme kacsintását,
Gazdaaszonyomnak pedig itteni jóvoltát.
Azért hát, gazduram, nyúljon a kaszliba,
És egy pár rubelt tegyen a bukszánkba.

Az adomány elfogadása után újból ének következik.

I. PÁSZTOR: Midőn a szűz magzatját,
Jászolban síró fiát
El akarja altatni,
Így énekel őnéki:

MINDENKI: Ó, élet, ó, ó napfény,
Ó, édes Jézus, ó, édes Jézus!

I. PÁSZTOR: Én édes gyermekem,
Csak teérted fáj lelkem.
A barmok jásozába,
Aludj el a szénába.

MINDENKI: Ó, élet, ó, ó, napfény,
Ó, édes Jézus, ó, édes Jézus!

Névestei köszöntőt is énekelnek, ahol István, vagy János van a családban.

Ének: Nem a módi, nem a közönséges élet,
Szokás hozott ide minket, tisztelgetés végett.
István-estét nyelvünkkel, köszöntsük énekünkkel,
Azért jöttünk felségesen mi is ezekkel.
Az Úr legyen teveled, míg az eget bevered,
Melynek sátrát s palotáját töltse be veled!

I. PÁSZTOR: Sok István-estéket érzünk meg erőben, egészségben!

Ének: *(együtt)* Nosza, nosza, jó gazda,
Bocsáss minket utunkra.
Házadra, magadra,
Szálljon az Isten áldása!
Házadra, magadra,
Szálljon az Isten áldása!

NAGYDOBRONYI RÉGI SZOKÁSOK – BETLEHEMES JÁTÉK

Felső-tiszavidéki pásztorjárás, Bereg megye

Beküldték a forgatókönyvet, nálunk nem jártak, de felléptek a Kárpátalji előválogatón, 1996-ban.¹

Rendező: Balog László

Szereplők:

I. Pásztor – Balog László

II. Pásztor – Bálint János

I. Angyal – Hete Béla

II. Angyal – Nagy László

Év: 1995

I. ANGYAL: Dicsőítem Istent és Önöket kérem,
Hogy engedelem nélkül a küszöböt átlépjem,
De nemcsak magam jöttem, társaim is vannak,
Melyek nem minden bokorban akadnak.
Ha kérdik, honnan jöttem, Angyal vagyok bíz én, hazám Betlehem,
Betlehemet hoztunk mi magunkkal ide,
Ösmeretlen helyhöz ide, sok-sok ezer éve.
Ha akarják többet is mondunk, Jézus hogy született és mindent elő
adunk.
Be szabad hozni a betlehemet?

A második Angyal és a második Pásztor behozzák a betlehemet.

Ének: Siessünk, ne késsünk, hogy még ezen az éjjelen ott lehessünk.
Angyalok hirdetik, hogy Messiás született.
Ott van jelentőjében, helye születésében,
Jászolban, pólyában.

I. PÁSZTOR: Hip-hop Uraim, hol én szedtem-vettem magamat. Hegyen
völgyön sétáltam, tizenhat bakkecskére találtam. De egytől úgy meg-

---

1 Fotó a nagydobronyi Öregről, Riskó: *Pásztorok keljünk fel* c. könyvében. 93. p.

jedtem, hogy még kedves Géza, Feri pajtásomtól is eltévedtem.
Egyet füttyentek, egyet kurjantok, gyere be te Pető Öreg! Megtraktállak hússal-borral, meg egy néhány „görcsös bottal”.

PETŐ ÖREG: (*kintről*) Hát gyüvök, már megyek. Hol van az a „kilincstartó”?
(*bentről*) Hej de göröngyös a Kendek háza földje, tán a vízilovak fúrkáltak így össze?

Szegény öreg léesett. Összetörte csontját bonytyát, minden béle porcikáját.

Álom, álom de mély álom, lesz még az éjen nagy fázom.

Paprikás-pálinkás jó estét kedves gyermekeim!

Ti csak itt, esztek, isztok, dorbézoltok, az Öreg apátok szüette, molyette szakállára nem is gondoltok, pedig most sem az első vendégfogadóból gyűttem ám hozzátok.

I. PÁSZTOR: Hát mi volt ott az első este ital, Öreg?

ÖREG: Hja, még mi volt!

Kék kő olajjal, krumpli lapcsankával,²

Üres szekér zörgéssel,

Meg egy nagy bili nyögéssel.

I. PÁSZTOR: De meg most is megenne valamit, ha vóna.

ÖREG: Meg biz a, ha az a kökényszemű gazdasszony jószívú vóna.

Ének: Ó, mi gyönyörűségesen és valóban és frissen

Él a juhász az erdőben, nyáját legelteti a mezőben,

Kutyák őrzik nyájamat, hogy megmentsek házamat.

Juhászim, bojtárim, de elaludtatok

Egy csorda nyáj mellett magamra hagyatok.

Ez az szép nyájasság, ez a szép pásztorság

Mezei uraság!

II. PÁSZTOR: Hallja, Öreg, csengetnek Betlehembe. Menjen ki Jézuskához jászolkába keresztet vetni!

ÖREG: Hova–hova, Debrecenbe sós peracet enni?

II. PÁSZTOR: Oda, oda Jézuskához jászolkába keresztet vetni.

---

2 krumplilángos

ÖREG: Hát merre az az út?

I. ANGYAL: Amerre fénylik.

ÖREG: Én csak arra megyek, amerre tanultam, húzok magam alá egy kétméteres keresztet, hogy az ördögök el ne vigyenek. *(leül)*

Tá-ta-lébe tyúk hús,

Má-ba lébe lúd hús,

De egy szakramentumos káposzta, de még egy túros béles is lecsúszna a torkomon, ha volna.

I. PÁSZTOR: Tudom, Öreg Apám, hogy egy szakramentumos káposzta, meg egy túros béles is lecsúszna, ha volna. Csak mondja a Fiának!

ÖREG: Kinek-kinek, a vén Öreg Apádnak?

I. PÁSZTOR: Nem az én Öreg Apámnak, csak szóljon a Fiának!

ÖREG: Fiam, Péter ott legelteti a nyáját és ott térdepel mellette.

I. PÁSZTOR: Tudom, Öreg Apám, hogy fia Péter. Ott legelteti a nyáját és ott térdepel mellette. Csak mondja, hogy „Amen”.

ÖREG: Állj meg te!

Ének: Ugorj fel pajtás, pajtás a talpadra,
Hogy ne legyen gondod, gondod a nyájadra.
Amott egy dombocskán fekszik egy juhocska,
Vedd válladra. Elmegyünk mi innét valahára,
Viszünk mi magunkkal ajándékba
Egyik egy juhocskát, másik egy báránycsókát.
Nosza, nosza jó gazda, bocsáss minket utunkra,
E házra szálljon Isten áldása!
Nosza pajtás, fogd az ajtót,
Kezedben a kilincstartót,
Itt ne legyünk, búcsút vessünk,
Innét tovább mehessünk.
Induljunk, lóduljunk, Géza, Feri pajtásunk,
Mert nekünk született a mi Messiásunk,
Uccu guba táncoljunk,
Muzsikával ballagjunk
Éljen, éljen a mi Királyunk!

II. ANGYAL: Glória!

ÖREG: Fusson ki a szemed golyója!

II. ANGYAL: Glóri-Glória!

ÖREG: Szólj, ki vagy!

ANGYAL: Én mennyei angyal vagyok, tinektek nagy örömöt mondok, mert ma született a ti jövődötök.

ÖREG: A vagy te, Ördög!

Ének: Szűznek szűz vérében,
Tiszta szűz méhében,
A megváltó Jézus hale-hale luja.
József és Mária Hale-hale luja.
A szüzesség lilioma kivirágzott,
Megtermé a mennyei szép virágot
A kegyes Jézuska, ki nekünk meghozta,
Született szabadságra.

II. PÁSZTOR: Hazudjon már valamit Öregapám!

ÖREG: Mondok én kedves gyermekeim, nektek olyat, hogy még magam se hiszem el.

Fáztam a Sinai nagy hegyen, fogtam egy vak legyet.

Olvasztottam zsírfát, több volt száz hordónál,

Aki ezt elhiszi, bolondabb egy lónál.

Te voltál az, kis öcsém!

Kár hogy apád felnevelt.

De azt is tudom, hogy öt forintba ötszáz fillér léssen,

Aki a bukszámba nem téssen,

Ördög fia léssen.

Különben lefaragom az oldalbordádat.

(Nosza pajtás fogd az ajtót... éneklése közben kivonulnak)

NÓGRÁDI BETLEHEMEZÉS

Nógrád megye

Előadta az Orgona Gyermek Hagyományőrző Klub a Nemzetközi Betlehemes Találkozón 1996-ban.

A szöveget Debreceniné Králik Tünde csoportvezető küldte be.

Nógrád, 1995. XI. 20.

Játéktörténet

1994 szeptemberében alakult a hagyományőrző klubunk, amelyben néptáncot, népdalt és a régi hagyományokat ápolgatja ez a kis csoport. Szeretnénk a helyi gyűjtés alapján megőrizni a mi kis falunk hagyományait, tovább vinnénk a jövő nemzedékének.

Mi egy szlovák nemzetiségű faluban lakunk, melyre szeretettel figyelünk. Minden évben megrendezi a községünk a Szlovák Nemzetiségi Találkozót, melyre a hagyományokhoz híven készülünk. Így idén először a helyi hagyományokhoz méltón Jézus születésére egy

betlehemezéssel. A műsor színesítésére a Nógrád táncegyüttes *Palóc karácsony* című lemezéről vettünk ki énekeket. Ezeket a Nógrád megyei dalokat a műsor kiegészítésére használtuk fel.

FORGATÓKÖNYV

Szereplők: Gazda, Gazdasszony, 3 leánya, Regélők, 2 Pásztor, Öreg, Angyalok

A színpadon asztal, székek, az asztalon étel, díszítés a falon. Gazda pipázik, a gazdasszony megteríti az asztalt a két leányával.

I. LÁNY: Édesanyám minek ez a mákos guba?

GAZDASSZONY: Azért édeslányom, hogy jól férjhez menjetek.

II. LEÁNY: És az almát miért vágjuk annyifelé, amennyien vagyunk a családban?

GAZDASSZONY: Azért édeslányom, hogy összetartsen a család.

A KÉT LEÁNY: *(együtt)* A diót miért kell csukott szemmel választani?

GAZDASSZONY: Azért, hogy megnézzük, az újesztendőben milyen egészségesek leszünk.

III. LÁNY: *(beszalad)* Édesanyám, édesapám, jönnek a regösök!!¹

GAZDA: Készítsetek nekik diót!

REGÖSÖK: *(ablak alatt énekelnek)*

Ének: „Mennyből az angyal...”

Így közelednek a házhoz, ez a függöny mögött történik.

Ének: „Kelj fel gazda kelj fel...”

GAZDA: Hányan vagytok? *(feláll)*

REGÖSÖK: Nyolcan.

GAZDA: Akkor nyolcfele szaladjatok!

A gazda kidob nyolc darab diót, a regösök összeszedik.

REGÖSÖK: Ami bent van, megmaradjon, ami kint van, szaporodjon!

Kopogtatnak.

PÁSZTOR: Szabad-e bejönni áldást hozni-e ház népére?

GAZDA: Isten hozta!

ÉNEK: „Született az Úr Jézus neki...”

A pásztorok vesszővel veregetik a ház népét, rinzesdalokat énekelnek közben.

GAZDA: Igyunk hát a Jézus születésére!

Pálinkát isznak a pásztorok a gazdával.

ANGYAL: Gyertek angyalkáim, altassuk el a kis Jézust! *(énekelnek)*

Ének: „Szűz Mária kis Jézust...”

Ének: „Aludj el magzatom...”

ANGYAL: Gyertek lányok, segítsetek altatni a kis Jézuskát!

A gazda leányaival együtt énekelnek.

Ének: Kirje kirje kis dedecske...

I. PÁSZTOR: Hadd köszöntsük mi is kis Jézuskát.

II. PÁSZTOR: Üdvözlégy kis Jézus, én kegyes királyom,
Aki ma született szerelmes megváltóm.

---

1 Valójában a betlehemezők, a regösök más játék szereplői

Hoztam felségednek egy szelíd báránycát,
Szelidet mint te vagy, és oly ártatlankát.

PÁSZTOR: Hol az öreg? *(egymásra néznek a pásztorok)*

PÁSZTOR: Gyere öreg!

ÖREG: Nem találok a kilincset!

PÁSZTOR: Ha egy szál kolbász volna rajta, megtalálnád?

ÖREG: Meg én!

PÁSZTOR: Akkor gyere beljebb!

ÖREG: Hát ti itten isztok, esztek?

Az én öreg szakállamról el is feledkeztek!

Többé juhász nem leszek!

Inkább itten lefekszek

PÁSZTOR: Kelj föl, öreg! Kelj föl!

ÖREG: Nem kell nékem tejföl!

PÁSZTOR: Kelj föl, megyünk Betlehembe!

ÖREG: Hová? Verembe?

PÁSZTOR: Nem, Betlehembe! *(szótagolva)*

ÖREG: Oda biz én is megyek! *(felül)*

Ének: „Pásztorok keljünk fel...”

Körbetáncolják az öreget a pásztorok.

Ének: „Betlehem városba...”

Ének: „Vigan zengjetez citerák...”

PÁSZTOR: Kelj fel már öreg, nézd meg a kis Jézuskát!

Vessél neki keresztet!

Felsegítik, odavezetik a Betlehemhez.

ÖREG: Az atyának fát vágnak, kemencébe dudálnak.

PÁSZTOR: Úgy kell keresztet vetni!?

PÁSZTOR: Nézd meg csak, mit látsz az istállóban?

ÖREG: Ökröt, birkát, szamarat.

PÁSZTOR: Nézd meg jobban, mit látsz még ott?

ÖREG: A szép, aranyos kis Jézust, Máriát, az édesanyját,
Józsefet, a nevelő atyját.

PÁSZTOR: Jól van öreg, jól feleltél!

ANGYALOK, PÁSZTOROK: Dicsértessék a Jézust, Krisztust, adjon az Úr
Isten mindnyájunknak boldog Karácsonyi Ünnepeket. Ezt kívánják a
Betlehemesek!

*Mindenki kap a tarisznyába ajándékot, régen nem pénzzel fizettek, hanem ami meg-
termett a gazdának, csak a rokon gyerekek adtak 2 fillért.*

Ének: *(mind)* Isten áldja meg a háznak gazdáját,
Ökrét, szamarát és minden jószágát,
Hogy baj ne érje állatba, ne verve,
Hogy boldog legyen az Új esztendőben.

Ezzel az énekkel vonulnak ki a Betlehemesek.

Majd visszajönnek és a meghajlásnál eléneklük ezt az éneket a színháznak is.

TISZACSONAI CSILLAGFORGATÓ BETLEHEMEZÉS

Bereg megye

Kamaszfiúk, felléptek a Nemzetközi Betlehemes Találkozón 2000 és 2008 között hat alkalommal.

Gyűjtötték: Papp Ilona, Reskóné Papp Angéla, Tiszacsoma, 1999.

Játszották

I. Angyal: Papp László, szül. 1988-ban

II. Angyal: Pösze Sándor, szül. 1987-ben

Csillagforgató: Biszku Béla, szül. 1989-ben

Öreg: Papp Szilárd, szül. 1986-ban

A játsszók öltözete

Angyalok: fejükön hosszú fehér, henger alakú süveg, melyet arany félhold és csillag díszít; fehér inget, hosszú fehér nadrágot viselnek, derekukon vörös öv, melynek két vége lecsüng; kezükben ezüstszínű kard.

Csillagforgató: öltözete ugyanolyan, mint az angyaloké, csak ő a csillagot tartja a kezében.

Pásztor: rossz guba, sötét nadrág, kucsma, kócszakáll; kezében göcsörtös bot van; az ötágú csillag zöld és piros papírral van bevonva; magas dob négy részre van osztva, melyet arany csillag és félhold díszít.

A játék menete

I. ANGYAL: Jó estét nagyurak, ide hallgassanak!

Többi barátaink kint csillaggal vannak
Beszólítanám őket, mer' igen megfáztak,
Krisztus nevében hírt mondanának.

Tetszik a csillag?

Igenlő válasz esetén kintről:

Glória!

Bejön a II. angyal és a csillagforgató, aki az ének alatt forgatja a csillagot.

Ének: Pásztorok, pásztorok örvendeznek,
Sietnek Jézushoz Betlehembe.
Köszöntést mondanak a kisdednek,
Ki váltságot hozott az embernek
Angyalok szózata minket is hív,
Értse meg ezt tehát minden hű szív,
A kisded Jézuskát mi is áldjuk,
Mint a hű pásztorok magasztaljuk.

I. ANGYAL: Hát az öreg etykás-petykás Petit hol hagyátok?

II. ANGYAL: Nagy erdőben, nagy mélységben sánta lábát fájtatja,
Kanfarát nem bírja.
No, de se baj, egyet füttyentek, kettőt suhintok,
S ő is megérkezik.
Gyere be hát, öreg!

ÖREG: Merre nyílik ez az ajtó?

II. ANGYAL: Sarkára öreg, sarkára.

ÖREG: Hát az én kozmás csizmám orrára.

II. ANGYAL: Arra öreg, arra.

ÖREG: Ti csak esztek-isztok, dorbézoltok,
Vén öreg apátokra nem is gondoltok.
Mindjárt úgy megszabom az ingetek gallérját,
Hogy semmi bajotok sem lesz.
Egy kis tinta cseppent a csizmám orrára.
Én is megérkeztem Karácsony éjszakára,
Tudtam, hogy karácsony lesz, véle álmodtam,
Két szál füstölt kolbászt a fogam közé akasztottam,
De mire felébredtem, üres lett a hasam.

II. ANGYAL: Tudsz-e öreg imádkozni?

ÖREG: Hogyne tudna egy ilyen vén ember.

II. ANGYAL: Mondjad öreg – Atyának,

ÖREG: Ne szaladj fiam a tölgyfának.

II. ANGYAL: Mondjad öreg – Fiúnak,

ÖREG: Fiaim a juhokkal vannak.

II. ANGYAL: Mondjad öreg – Szentlélek...,

ÖREG: Szentebb az én lelkem, mint a tiétek!

II. ANGYAL: Mondjad öreg – Ámen!

ÖREG: Hamm, bekaplak mindnyájatokat!

Ének közben a Csillagforgató forgatja a csillagot, az öreg táncol.

Ének: Mennyből az angyal lejött hozzátok

Pásztorok, pásztorok,

Hogy Betlehembe sietve menve

Lássátok, lássátok.

Az Isten fia, ki ma született

Jászolban, jászolban,

Jászolban fekszik, barmok közt nyugszik

Szent fia, a Jézuska.

CSILLAGFORGATÓ: Internátusz pátusz,

Menjünk hát tovább,

Mert a mi csillagunkat

Más helyen is várják!

Énekelve kivonulnak: „Pásztorok, pásztorok...”¹

---

1 A játékot RISKÓ GYÖRGY: *Pásztorok keljünk fel... Kárpátaljai betlehem játékok*. KMKSZ, 1999. c. könyvéből vettük, mert a szöveget nem küldték be. (Riskó 1999-ben az összes hozzáférhető kárpátaljai anyagot kiadta e könyvben.)

BETLEHEMES JÁTÉK – TORNAÚJFALU

Abaúj-Torna megye

2001 és 2008 között négy ízben jártak a Betlehemes Találkozókon.
Ág Tibor gyűjtése, 1992.¹

Szereplők

Angyal: Erdélyi Róbert, szül.: 1973. 9. 25.

I. Pásztor: Stráma Zsolt, szül.: 1973. 7. 28.

II. Pásztor: Horváth László, szül.: 1973. 08. 7.

III. Pásztor: Bartók Péter, szül.: 1975. 03. 9.

Kecskés (Fehér öreg): Kucman Péter, szül.: 1973. 03. 9.

Berdó (Fekete öreg): Erdély István, szül.: 1973. 09. 14.

Az első pásztor bekopog és beköszön.

I. PÁSZTOR: Dicsértessék a Jézus Krisztus. Szabad a betlehem?

A HÁZIAK: Szabad.

Az első pásztor és a többiek az ajtó előtt, énekelnek.

Ének: Ad Jézulom, infantulom.²

Propperátesz omnesz, e deinesz.

Propperátesz omnesz, tátesz omnesz Jézulesz.

Szine, fine regulesz, omnesz Jezu, Jezulesz, tantulesz.

Visztronóbisz nóbisztye, vizstro nóbisz nóbisztye,

Szalve Jézulesz, szalve nosztesz Jézulesz.

Jezulátem, szalutárem, in glória dikhendátesz.

A koppantásokat a csörgősbottal végzik.

---

1 ÁG TIBOR: Színjátékszerű szokások a Boldva völgyében. 501–520. p. In: BODNÁR MÓNKA–RÉMIÁS TIBOR (szerk.): *Tanulmányok a Bódva völgye multjából*. Múzeumi Könyvtár 5. A Gömöri Múzeum baráti körének kiadványa. Putnok, 1999. 806. p. 1992-ben Ág Tibor videó szalagra rögzítette nyolc falu játékát. A felvételek helye: Bódvavendégi, Tornaújfalu, Torna, Debrőd, Komárnóc, Jánok, Buzita, Reste – a 2008-as betlehemes konferencián Ág Tibor az anyagot a Debreceni VMK-nak, Bocsi Szabolcsnak DVD másolásra rendelkezésre bocsátotta.

2 latint utánzó halandzsa

I. PÁSZTOR: *(koppantás)* Dicsérem a Jézust. Engedelmet kérek,
(koppantás) Hogy e házba minden szó nélkül betérek.
(koppantás) De hiszen a pásztorember is odaveszi magát,
(koppantás) Ahol télen hidegben, melegen találja a szobát.

II. PÁSZTOR: *(koppantás)* Jó, hogy itt talállak, hisz téged kereslek,
(koppantás) Mert magamba lenni kint nagyon félek.
(koppantás) Amióta élek, pásztorember voltam,
(koppantás) Magam árnyékától, meg nem riadtam.
(koppantás) De amikor éjjel legeltettem nyájam,
(koppantás) Egy szörnyű nagy kísértetet láttam.
(koppantás) Ruházata szép volt, csillaggal volt teli,
(koppantás) Szárnya is volt neki, ebből lesz valami.
(koppantás) Ezt az én fejemből nem veri ki senki.

I. PÁSZTOR: *(koppantás)* Ugyan mi lehetett, álom és más semmi.
(koppantás) Volt is mitől olyan nagyon megijedni.

II. PÁSZTOR: *(koppantás)* Volt bizony! Te is megijedtél volna,
(koppantás) mihelyt a szörnyű kísértet előtted termett volna.

III. PÁSZTOR: *(bejön a Fehér öreggel, a Kecskéssel)*
(koppantás) Bizony megfagyott már keményre, simára,
(koppantás) El ne essen nagyapó, vigyázzon magára.
(koppantás) Mondtam, hogy maradjunk a jó meleg tanyán,
 mert bajos itt járni a föld kemény fagyán.
(koppantás) De ki tudja, meddig járunk és kelünk,
 Míg a legényekre rálelünk.
(koppantás) De, ni, a! Ehun vannak, *(koppantás)* mulatoznak,
(koppantás) Mondhatom a nyájra gyönyörűen vigyáznak.
(koppantás) De fiúk! Szó, ami szó, ez nem szép dolog,
(koppantás) Engem és az apót magára hagyátok.
(koppantás) Bánjátok is ti, ha felfalnak a farkasok.

KECSKÉS: Hipp estét, hopp estét.
 Szerencsés, füstöltkolbászos bablencsés jó estét.
 Hát ti idebent mit csináltok?
 Esztek? Isztok? Mulatoztok?
 Szegény öregapátokra nem is gondoltok?

Bánjátok is ti, ha felfalnak a farkasok.
De mikor a várhegy alatt jártam,
Tücsköt, bogarat háborúzni láttam.
Szalmakardom kirántom, tücsök nyakát levágom.
Hej de most már kit küldjünk el a papért?

I. PÁSZTOR: Majd elküldjük Bori nénit.

KECSKÉS: Míg Bori néni odajár,
Tücsök élete lejár.
Szénaboglya, pemete,
Vén szatyor, gyere be!

BERDÓ: (*Fekete öreg*) Nyisd ki fiam az ajtót,
Nem lelem a kilincstartót!

I. PÁSZTOR: (*koppantás*) Keresse kend a másik sarkán. Én is ott jöttem be.

BERDÓ: Nyisd ki fiam az ajtót. (*koppantás*) Jaj, fiaim, fiaim! Rám nem is gondoltok?

Szegény öregapátokat magára hagyátok. Bánjátok is ti, ha felfalnak a farkasok. A nyáj szétszalad, nem tudom, hogy mi marad. Ugrik, mászik apraja, nagyja. Pápaszemet tettem, tüzet élesztettem, hogy jobban lásak. Elővettem a nagy bibliát, olvastam belőle Dániel prófétát. Azt olvastam belőle, hogy ilyenkor, karácsony táján, nagy csoda történt egy rongyos istállóban.

II. PÁSZTOR: (*koppantás*) Mi te?

FEKETE ÖREG: Messiás született.

Ének: (*mind*) „Messiásunk született, kiért lelkünk epedett...”

Zengedezzük glória, glória, ale-aleluja.
Eljött az Isten fia, ale-aleluja

Az ének közben a két öreg leheveredik a földre. Az Angyal bejön a betlehemmel, leteszi az asztalra, és ahogy a többiek befejezték az éneket, ő folytatja.

ANGYAL: (*énekel*) Glória, glória, in exelsisz Deo,

Pásztorok, pásztorok, hamar keljetek,
Betlehembe menjetek, ott léssen jeletetek,
Fogtok ott jászojba, pólyába takarva,

Kisdedet találni, ale-aleluja.
Eljött az Isten fia, ale-aleluja.

A két öreg közben úgy tesz, mintha aludna, hangosan horkolnak.

II. PÁSZTOR: *(énekel)* Juhászim, pajtásim, de elaludtatok,
Ezt a kis nyájacskát magára hagyátok.
Nyárba lesz pásztorság, mezei mulatság,
Aki ezt nem hiszi, csupán csak nyájasság.

KECSKÉS: Micsoda? Szájasság?

III. PÁSZTOR: Nem, öreg! Nyájasság.

KECSKÉS: Az az, nyavalyaság.

ANGYAL: *(énekel)* Ne féljetek pásztorok, pásztorok, örömet hirdetek,
Mert ma néktek született, ki megjövendöltetett,
Egy szűznek véréből, szűzen szült méhéből,
Megváltó Istenünk, ale-aleluja,
Eljött az Isten fia, ale-aleluja.

Ének: *(mind)* Pásztorok keljünk fel, hamar induljunk el,
Betlehem városába, rongyos istállócskába,
Siessünk, ne késsünk,
Hogy még ezen éjjel oda érhessünk,
Mi urunknak tiszteletet tehessünk.

I. PÁSZTOR: *(énekel)* Eljöttem tehozzád, édes kis Jézuskám,
Megkövetlek szépen, hallgasd meg szólásom.
Add, hogy tartson bennem mindig a szeretet,
Még akkor is, ha majd rám hányják a földet.
Édes kis Jézuskám, oferálok neked egy aranyszőrű bárányt.

Ének: *(mind)* Vedd fel öreg bundácskádat, vedd válladra juhocskádat,
Sej, haj, hajajaj, úgy elmegyünk, mint a raj.
Isten áldja meg e háznak gazdáját,
Töltse meg Isten búzával kamráját.

Mind elhagyják a szobát.

A három pásztornak és az angyalnak öltözete fehér ing és fehér gyolcs gatyá. Lábukon csizma. Fejükön papírból készült kúp alakú süveg, sztaniolpapírral bevonva, csúcán színes szalagok. Kezükből csörgős bot. Az angyal süvege csonka kúp alakú, homlokrészén kereszt. Az angyal viszi a betlehemet. Deregukon és két vállukon keresztül a derekukig kb. 10 cm széles szalag, amelynek a két vége a bal oldalon a derék tájában megerősítve szabadon lelóg. A Kecskés öltözete rövid bunda. Deregán és vállán keresztül, mint derékszíj és vállsíz kukoricásútyából³ készült fonat (amelyről már levágták a kukoricacsöveket). Rajta kulacs és kolompok. Fején fehér bárányszőr kucsma és álarc. A kucsma mindkét oldalon libaszárny van erősítve. Kezében láncos bot. Az álarc szintén állatbőrrel készült. A szemek helye kivágva, az orr helyének kivágott részén piros anyag takarja az orrot. Kócból haj, bajusz és szakáll van az álarcra ragasztva. A fekete öreg öltözete hasonló, csak a bunda és a kucsma színe fekete. Deregán és vállán keresztül kukoricafonat, rajta kulacs és a kolompok. A fekete fejedőn kétoldalt fehér libaszárnyakat látni. Kezében fából készült balta. A két öreg meggörnyedve, nehézkesen, öregesen mozog. Az alakoskodásukat az idősebbek játéka alapján sajátították el.

A betlehemi templom fából készült, ablaka és kinyitható ajtaja van. Bent világítás. Valamikor gyertyát gyújtottak benne, ma zseblámpaelem és kis villanykörte világítja meg a betlehem belsejét, ahol jászolban a Kisjézus és a Szentcsalád látható az őket körülvevő állatokkal: papírból kivágott képekkel és szobrocskákkal. A templom tetején a pénz bedobására kis rést vágtak, ahová a háziak a pénzadományt dobják. Amikor a betlehemesek kimentek az ajtón, a háziasszony utánuk ment és egy kosárból kaláccsal, almával és dióval kínálta őket.⁴

---

3 csuhéjból

4 i. m.: 504–508. p.